

Debat

Der foregik i K&K 89 (pp.89-136) en debat om Jørgen Holmgaards bog Teoriens topik (1998). Den fortsætter i dette nummer med afsluttende indlæg fra Søren Kjörup og Jørgen Holmgaard.

Søren Kjörup

Dømmer selv! Et gensvar til Holmgaard

»Dømmer selv!« Sådan lyder Jørgen Holmgaards klassisk formulerede opfordring til læserne af sidste nummer af *K&K*. Er det lykkedes ham at tilbagevise min kritik af nogle synspunkter og nogle detaljer i hans doktorafhandling fra 1998, *Teoriens topik* (som jeg nedenfor citerer som *TT*)? Afgørelsen er læsernes – og det kan jeg helt tilslutte mig.

Jeg går nemlig ud fra at *K&K*'s læsere fx uden videre kan se at sidste trediedel af Holmgaards svar er et ordrigt forsøg på at bortforklare den pinlige kendsgerning at afhandlingens syv sider lange, tilsyneladende tekstnære og indforståede gennemgang af kosmologiens mærke en sekundær. Holmgaard har altså ikke, som ellers lovet i afhandlingens indledning, »sammenholdt beskrivelserne medtilgængeligt primærmateriale og foretaget krydsrevisioner« (*TT*, pp. 11-12).

Hvad naturvidenskabelig teori angår, finder Holmgaard det helt fint at nøjes med oversigtsfremstillinger. Til gengæld bruger han første trediedel af sit svar til at minde mig om at hans egen teori om narrativ kausalitet kan man ikke sagligt set mene noget om hvis man ikke både har læst hans egen tekst grundigt og har studeret hans inspirationskilde Aristoteles på originalsproget. Modsigelsen mellem de to synspunkter tror jeg også enhver let ser. At man må kende de primære formuleringer hvis man skal lave tekstuelle studier, er jeg iøvrigt enig med Holmgaard i – og netop derfor begriber jeg fortsat ikke hvordan han kan mene at man kan lave tekststudier i naturvidenskabelig teori uden at se på naturvidenskabelig primærttekst.

Videre må det vist også være umiddelbart overbevisende fra Holmgaards ny formulering af hvad han forstår ved »narrativ kausalitet«, at hans begreb i bedste fald er for banalt til at kunne bruges til noget særligt, og at den fornemmelse også jeg oprindeligt havde af at her var noget spændende at hente, blot skyldes hans uklare, men, indrømmet, ofte også interessevækkende for-

muleringer. Se fx endnu en gang på den definition han giver i sit svar (*K&K*, p. 110):

»Begrebet »narrativ kausalitet« betegner ... den erkendelsesmæssigt intrikate side af teksters forløbsorganisering, at den temporale side – det at noget følger efter noget andet i teksten – i brugerens forestilling kan suggerere en kausal forbindelse, hvor der måske kun er tale om forløbs temporale rækkefølge.«

»Temporale rækkefølge« af hvilket forløb? Det står ikke ganske klart. Tilsyneladende henvises til rækkefølgen af det der følger efter hinanden i teksten, altså ord, sætningsled osv. Men »brugeren« forestiller sig vel næppe en kausal forbindelse mellem tekstens formuleringer. Altså må de tre sidste ord i definitionen snarere handle om rækkefølgen af de ting og begivenheder teksten nævner, og det giver tilsyneladende god, men også ganske banal mening hvis vi tænker på en sætning som »Hun skreg, og så sprak glasset«. Sætningen suggererer en kausal forbindelse, på samme måde som en oplevelse af det skildrede i virkeligheden ville gøre – men det er bare helt uafhængigt af sætningens »forløbsorganisering«. For hvad nu hvis den i stedet havde lydt »Glasset sprak lige efter at hun skreg«? Holmgaards narrative kausalitet er en blindgyde.

Endelig opfordrer jeg med glæde læserne til selv at studere Sofokles' *Kong Ødipus* i lyset af Holmgaards forståelse, af mine kritiske kommentarer hertil, og af Mogens Pahuus alternative (og efter min mening bedre) forståelse. Ligesom jeg med glæde opfordrer læserne til selv at stifte bekendtskab med Arthur Dantos *Analytical Philosophy of History* fra 1965 (eller bedre: den udvidede genudgivelse som *Narration and Knowledge* fra 1985). Begge dele tror jeg vil kunne være en berigelse (men Holmgaard er jo altså kun enig i at dette gælder Sofokles; hans såkaldte »detailundersøgelse« (*K&K*, p. 129) af Dantos bog har kun bekræftet hans fordom om den).

Enkelte af Holmgaards bastante modangreb på mig må jeg imidlertid kommentere specifikt.

Først Holmgaards bizarre udlægninger om »oversættelsen af Aristoteles« (som overskriften på hans afsnit lyder, *K&K*, p. 115). Her spilder han en god side af tidsskriftet på rent vrøvl. I mit indlæg gør jeg drilsk opmærksom på en af afhandlingens typisk ubehændige formuleringer: For at forstå Holmgaards tidsbestemmelse »fra da af« (*TT*, øverst p. 216) om hvornår verdenslitteraturen (og videnskaben) begynder at bruge den narrative kausalitet, må man selvfølgelig gå tilbage i hans tekst og finde den nærmeste nævnte begivenhed, og den er faktisk at Aristoteles' poetik blev oversat til latin (nederst

p. 215). Hvordan Holmgaard kan læse denne påvisning som udtryk for at jeg skulle mene at alle forfattere og digtere der bruger den »kausalt opbyggede sammenkædning affortællende tekster«, nødvendigvis måtte have læst Aristoteles, begriber ikke jeg, og næppe heller læserne. Lad os ikke spilde mere plads på det!

Videre får Holmgaard det til at jeg har overset at Aristoteles udtrykkeligt siger at det vigtigste element i en tragedie er sammenkædningen af begivenhederne (*K&K*, p. 116), på trods af at jeg indirekte citerer netop denne bemærkning (*K&K*, p. 98). Til gengæld undlader han at tage stilling til det der er mit kritikpunkt mod ham, nemlig at han underbetoner karakterernes betydning (»det vigtigste« er ikke det samme som »det eneste«), og specielt at han ikke har opdaget at adskillige af de kausale sammenhænge Aristoteles eksemplificerer, er mellem personers karaktertræk og deres handlinger, ikke mellem begivenheder.

Og så er der Holmgaards note 9 (*K&K*, side 127-128), hvor han stædigt prøver at tilbagevise tre konkrete påvisninger af fejl i detaljer i afhandlingen. I stedet for bare at indrømme at selv han kan dumme sig en enkelt gang eller tre i løbet af 430 sider, vikler han sig ind i forklaringer og modangreb der bare gør ondt værre.

Første punkt er at Holmgaard fejlagtigt forstår den norske Aristoteles-oversætter Sam. Ledsaaks ord »fullbyrde« om en handling som det at »afslutte« den (hvor det sidste jo forudsætter at handlingen er påbegyndt), og puster sig op til nogle sarkasmer om min »bedrevidende og korreksende« dristighed når jeg anholder ham for dette. Lad mig ikke trampe i det, men blot citere den passage det gælder (fra *Om diktekunsten*, Oslo 1963, p. 41):

»Foruten disse muligheter har man videre den at et menneske står i ferd med å begå en eller annen uopprettelig handling i uvitenhet, men gjenkjennelsen inntreer før gjerningen kommer til utførelse. Der foreligger jo ingen andre muligheter enn disse. Gjerningen må jo nødvendigvis enten fullbyrdes eller ikke fullbyrdes...«

Det turde vist være klart at der her er tale om at handlingen enten udføres eller ikke udføres – eller som det hedder i S.H. Butchers klassiske engelske oversættelse: »for the deed must either be done or not done«.

Så har jeg mindet Holmgaard om at hans formulering om at Aristoteles' retorik »var en skriftlig teoretisk bearbejdning af noget, derinden da kun kendtes som mundtlig praksis« ikke er korrekt, for selv om Aristoteles' er den ældste bevarede, fandtes der faktisk tidligere retorikskrifter. Det sidste kan Holmgaard jo dårligt benægte, for det står såmænd hos Aristoteles selv,

men Holmgaard hævder alligevel at han langt fra har taget fejl og prøver at tage et par kilder til indtægt for sit synspunkt. Vi skal nemlig lægge mærke til at han har skrevet »teoretisk bearbejdning«, minder han os om, og de tidligere skrifter var ikke teoretiske! Men bortset fra at dette er en sær læsning af hans formulering, så ændrer den jo ikke ved at det Aristoteles teoretiserede over, inden da ikke, som hævdedet, »kun kendtes som mundtlig praksis«, men faktisk også fra håndbøger.

Endelig har Holmgaard misforstået en formulering om skolastikken hos Barthes, og i svaret prøver han på alle mulige måder ikke blot at snakke sig ud af det, men faktisk at fastholde sin fejltagelse – fra at han skam har brugt ordbog, til at Barthes ikke er til at stole på når det gælder klassiske sager, med en lille rundtur omkring et absurd forslag til omformulering af Barthes' tekst.

»Det eneste afgørende er simpelt hen, hvad der rent sprogligt står i Barthes' tekst!« slår Holmgaard fast, med udråbstegn og det hele. Jeg er aldeles enig. Holmgaard mener at formuleringen »l'erreur logique dénoncée par la scolastique sous la formule *post hoc, ergo propter hoc*« skal læses som »den logiske fejl som skolastikken forkyndte under formuleringen *post hoc, ergo propter hoc*« (hvad der igen betyder »efter dette, altså på grund af dette«); Barthes skulle altså være af den opfattelse at skolastikerne ikke havde indset at dette er en fejlslutning, men at de tværtimod propaganderede for ræsonnementer i overensstemmelse med det latinske motto. Imidlertid er det faktisk det omvendte (og gængse) synspunkt Barthes vil have frem, nemlig at skolastikken »gjorde opmærksom på« denne fejlslutning, »afslørede« den (og lidt friere oversat ud fra sammenhængen: »fordømte« den, som jeg skrev i første omgang), netop ved at give den en markant formulering hvis fejlagtighed enhver kunne indse.

Holmgaard fortæller at han »p.t.« arbejder hårdt på at finde ud af hvad skolastikerne egentlig mente om slutningsformen »post hoc, ergo propter hoc«, og at »opslag i foreløbig ca. 10 vigtige internationale referenceværker« ikke har givet resultater. Slår man op på udtrykket i *Locutions latines* fra Larousse, finder man: »Formule par laquelle on désignait, dans la scolastique, l'erreur qui consiste à prendre pour cause ce qui n'est qu'un antécédent dans le temps«, altså nogenlunde ordret: »Formulering ved hvilken man i skolastikken betegnede den fejl som består i at tage som årsag det som bare er forudgående i tid.«

Dømmer selv!